

#1 NEW YORK TIMES BEST SELLER

ELON MUSK

Η Tesla, η SpaceX και η αναζήτηση
ενός φανταστικού μέλλοντος

ASHLEE VANCE

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: ELON MUSK
Από τις Εκδόσεις Ecco, Νέα Υόρκη 2015
ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Elon Musk**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Ashlee Vance
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Χρήστος Καψάλης
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Πέτρος Γιαρμενίτης
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Allison Saltzman
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Ashlee Vance, 2015
© Επιλόγου: Ashlee Vance, 2017
© Φωτογραφίας εξωφύλλου: Art Streiber/AUGUST/Visualhellas
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2018

Πρώτη έκδοση: Δεκέμβριος 2018, 5.000 αντίτυπα

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-2701-0
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-2702-7

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοΐου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ASHLEE VANCE

ELON MUSK

**Η Tesla, η SpaceX και η αναζήτηση
ενός φανταστικού μέλλοντος**

*Μετάφραση:
Χρήστος Καψάλης*

*Αφιερωμένο στη μαμά και τον μπαμπά.
Σας ευχαριστώ για όλα.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

---

1. Ο κόσμος του Ίλον	11
2. Αφρική	32
3. Καναδάς	51
4. Η πρώτη εταιρεία του Ίλον	60
5. Ο μαφιόζος της PayPal	76
6. Ποντίκια στο Διάστημα	96
7. Όλα ηλεκτρικά	139
8. Πόνος, ταλαιπωρία και επιβίωση	172
9. Απογείωση	200
10. Η εκδίκηση του ηλεκτρικού αυτοκινήτου	245
11. Η «θεωρία ενοποιημένου πεδίου» του Ίλον Μασκ	295
Επίλογος	335
Παράρτημα 1	349
Παράρτημα 2	355
Παράρτημα 3	359
Σημειώσεις	365
Ευχαριστίες	371

Ο κόσμος του Ίλον

«Με θεωρείς τρελό;» Αυτή την ερώτηση μου απηύθυνε ο Ίλον Μασκ στο τέλος ενός δείπνου που διήρκεσε κάμποσο σε ένα εκλεκτό εστιατόριο με θαλασσινά στη Σίλικον Βάλει. Έφθασα στο εστιατόριο πρώτος και ξεκίνησα με ένα τζιν τόνικ όντας βέβαιος πως ο Μασκ θα ερχόταν –όπως πάντα– αργοπορημένος. Περίπου ένα τέταρτο αργότερα, ο Μασκ εμφανίστηκε φορώντας δερμάτινα παπούτσια, επώνυμο τζιν παντελόνι και καρό πουκάμισο. Ο Μασκ έχει ύψος ένα και ογδόντα έξι. Κι όμως, αν ρωτήσετε οποιονδήποτε άνθρωπο τον γνωρίζει, θα συμφωνήσει πως δείχνει πολύ πιο μεγαλόσωμος. Είναι απίστευτα ευρύτερονος, γεροδεμένος και στιβαρός. Θα περίμενε κανείς πως θα εκμεταλλευόταν τη σωματική του διάπλαση και θα περπατούσε κορδωτά, φερόμενος σαν βαρύ αρσενικό. Αντίθετα, συνήθως δείχνει σχεδόν αμήχανος. Πλησιάζει με το κεφάλι γερμένο ελαφρά στο πλάι, ακολουθώντας κάνει μια γρήγορη χειραψία κι εν συνεχεία κάθεται με γρήγορες κινήσεις στην καρέκλα του. Ο Μασκ χρειάζεται μερικά λεπτά μέχρι να νιώσει άνετα.

Ο Μασκ μου πρότεινε να δειπνήσουμε στο πλαίσιο μιας εν εξελίξει διαπραγμάτευσης. Πριν από ενάμιση χρόνο τον είχα ενημερώσει ότι σχεδίαζα να γράψω ένα βιβλίο με θέμα τον ίδιο, κι εκείνος από την πλευρά του με είχε ενημερώσει ότι δε σκόπευε να συνεργαστεί. Η απόρριψή του με ενόχλησε, ταυτόχρονα όμως με ώθησε στο να αποδυθώ σε μια δημοσιογραφική έρευνα όλος πείσμα. Αν χρειαζόταν να γράψω αυτό το βιβλίο χωρίς τη βοήθειά του, είχε καλώς. Υπήρχαν πολλοί άνθρωποι που είχαν αποχωρήσει από τις εταιρείες του Μασκ, την Tesla Motors και τη SpaceX, και ήταν βέβαιο πως θα μου μιλούσαν. Εξάλλου, ήδη γνώριζα αρκετούς φίλους του. Οι συνεντεύξεις διαδέχονταν η μία την άλλη για μήνες ολόκληρους. Ενώ ήδη είχα μιλήσει με περίπου διακόσια άτομα στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας, ο Μασκ επικοινωνήσε και πάλι μαζί μου. Μου τηλεφώνησε στο σπίτι και μου ξεκαθάρισε

πως η όλη υπόθεση θα μπορούσε να εξελιχτεί με δύο τρόπους: θα μπορούσε είτε να μου κάνει τη ζωή εξαιρετικά δύσκολη είτε τελικά να συμμετάσχει στο εγχείρημα. Δήλωσε πρόθυμος να συνεργαστεί, εφόσον του έδινα τη δυνατότητα να διαβάσει το βιβλίο προτού αυτό σταλεί στο τυπογραφείο, οπότε θα μπορούσε να προσθέσει διάφορες υποσημειώσεις στο κείμενο. Δε θα παρενέβαινε στο κείμενό μου, θα ήθελε όμως να έχει τη δυνατότητα να αποκαταστήσει την πραγματικότητα σε σημεία όπου ο ίδιος θα έκρινε ότι υπήρχαν ανακρίβειες. Αντιλαμβανόμουν το σκεπτικό του. Ο Μασκ ήθελε να έχει έναν ορισμένο έλεγχο στην ιστορία της ζωής του. Επίσης, έχει τη νοοτροπία επιστήμονα, και κατά συνέπεια υποφέρει πραγματικά όταν έρχεται αντιμέτωπος με κάποιο ανακριβές στοιχείο. Τυχόν λάθη σε μια εκτυπωμένη σελίδα θα βασάνιζαν την ψυχή του... για πάντα. Παρότι κατανοούσα την οπτική του, δεν μπορούσα να τον αφήσω να διαβάσει το βιβλίο, για επαγγελματικούς, προσωπικούς και πρακτικούς λόγους. Ο Μασκ έχει τη δική του εκδοχή της αλήθειας, μια εκδοχή η οποία δε συμπίπτει πάντοτε με εκείνη του υπόλοιπου κόσμου. Επίσης, έχει την τάση να δίνει φλύαρες απαντήσεις ακόμη και στις πλέον απλές ερωτήσεις: έτσι, η προοπτική να υπάρχουν υποσημειώσεις έκτασης έως και τριάντα σελίδες η καθεμία φαινόταν πάρα πολύ πιθανή. Σε κάθε περίπτωση, συμφωνήσαμε να βρεθούμε για φαγητό, να συζητήσουμε για όλα αυτά και να δούμε πού θα καταλήγαμε.

Η κουβέντα μας ξεκίνησε με μια συζήτηση σχετικά με στελέχη που ασχολούνται με δημόσιες σχέσεις. Ο Μασκ φημίζεται για την ταχύτητα με την οποία αλλάζει εκπροσώπους Τύπου, και την εποχή εκείνη η Tesla αναζητούσε νέο επικεφαλής σε αυτό το πόστο. «Ποιος είναι ο καλύτερος υπεύθυνος δημοσίων σχέσεων στον κόσμο;» ρώτησε με τον άκρως χαρακτηριστικό τρόπο του. Στη συνέχεια μιλήσαμε για κάποιους κοινούς γνωστούς, για τον Χάουαρντ Χιουζ και για το εργοστάσιο της Tesla. Όταν ο σερβιτόρος ήρθε στο τραπέζι για να πάρει την παραγγελία μας, ο Μασκ τού ζήτησε να προτείνει κάποιες επιλογές που θα ταίριαζαν με τη δίαιτα χαμηλών υδατανθράκων που ακολουθεί. Εντέλει διάλεξε μπουκιές τηγανητού αστακού μαριναρισμένες σε μελάκι καλαμαριού. Η διαπραγμάτευση δεν είχε ξεκινήσει, εντούτοις ο Μασκ με τροφοδοτούσε ήδη. Μου εκμυστηρεύτηκε τον μεγάλο του φόβο, που τον κρατά ξάγρυπνο τις νύχτες: το ενδεχόμενο ο Λάρι Πέιτζ, συνιδρυτής και γενικός διευθυντής της Google, να έχει βάλει μπρος την κατασκευή μιας στρατιάς ρομπότ, τα οποία θα διαθέτουν τεχνητή νοημοσύνη και θα είναι ικανά να καταστρέψουν την ανθρωπότητα. «Ειλικρινά, ανησυχώ γι' αυτό», είπε ο Μασκ. Ο Μασκ, μάλιστα, δεν έβρισκε καμιά παρηγοριά στο γεγονός ότι με τον Πέιτζ ήταν πολύ στενοί φίλοι, ούτε στο ότι θεωρούσε τον Πέιτζ καλοπροαίρετο άνθρωπο και όχι κάποιον σατανικό επιστήμονα. Μάλιστα, υπό μία έννοια, αυτό ακριβώς ήταν το πρόβλημα. Ο

καλός χαρακτήρας του Πέιτζ τον έκανε να θεωρεί πως οι μηχανές θα παρέμεναν παντοτινά υποταγμένες στη βούλησή μας. «Προσωπικά, δεν αισθάνομαι εξίσου αισιόδοξος», είπε ο Μασκ. «Θα μπορούσε, κατά λάθος, να κατασκευάσει κάτι διαβολικό». Όταν ήρθε το φαγητό, ο Μασκ το καταβρόχθισε. Για την ακρίβεια, δεν το έφαγε – περισσότερο το εξαφάνισε στα γρήγορα με λίγες πελώριες μπουκιές. Προσπαθώντας απεγνωσμένα να κρατήσω τον Μασκ ευχαριστημένο ώστε να συνεχίσει να μιλάει, του έδωσα ένα γενναίο κομμάτι από την μπριζόλα που είχα στο πιάτο μου. Το κόλπο λειτούργησε για... περίπου ενενήντα δευτερόλεπτα. Κρέας – τεράστιες μπουκιές – τέλος.

Χρειάστηκε αρκετή ώρα για να ξεκολλήσει ο Μασκ από τις δυσοίωνες προβλέψεις σχετικά με την πορεία της τεχνητής νοημοσύνης, ώστε να περάσουμε στο προκείμενο. Καθώς λοιπόν πιάναμε σταδιακά τη συζήτηση για το βιβλίο, ο Μασκ βάλθηκε να διερευνά τις προθέσεις μου θέλοντας να καταλάβει ακριβώς για ποιον λόγο ήθελα να γράψω ένα βιβλίο με θέμα τον ίδιο· ήθελε να αντιληφθεί το σκεπτικό μου. Με το που μου δόθηκε η ευκαιρία, φρόντισα να πάρω τον έλεγχο της συζήτησης. Η αδρεναλίνη που απελευθέρωσε ο οργανισμός μου αναμείχθηκε με το τζιν, οπότε άρχισα να λέω αυτά που είχα προετοιμάσει. Υπολόγιζα πως θα χρειαζόμουν τρία τέταρτα της ώρας προκειμένου να παρουσιάσω αναλυτικά όλους εκείνους τους λόγους για τους οποίους θα ήταν χρήσιμο να μου επέτρεπε ο Μασκ να διεισδύσω σε βάθος στην ιστορία της ζωής του, ενώ παράλληλα ο ίδιος δε θα εξασφάλιζε ούτε ίχνος από τον έλεγχο που ζητούσε ως αντάλλαγμα. Τα επιχειρήματά μου περιστρέφονταν γύρω από τους εγγενείς περιορισμούς των υποσημειώσεων, το ενδεχόμενο να δοθεί η εντύπωση ότι ο Μασκ είχε εμμονές με τον έλεγχο, καθώς και το πλήγμα που θα δεχόταν από μια τέτοια παρέμβαση η δημοσιογραφική μου ακεραιότητα. Προς μεγάλη μου έκπληξη, ο Μασκ με διέκοψε ύστερα από λίγα μόλις λεπτά, περιοριζόμενος να πει απλά ένα «Εντάξει». Ένα πράγμα που ο Μασκ εκτιμά απεριόριστα είναι η αποφασιστικότητα: σέβεται εκείνους τους ανθρώπους που επιμένουν, παρότι έχουν λάβει αρνητική απάντηση. Δεκάδες άλλοι δημοσιογράφοι είχαν ζητήσει παλαιότερα τη βοήθειά του προκειμένου να ετοιμάσουν κάποιο ανάλογο βιβλίο. Εγώ όμως ήμουν ο μόνος ενοχλητικός παπάρας που συνέχισε, παρά την αρχική απόρριψη του Μασκ, κι αυτό έδειχνε να του αρέσει.

Το δείπνο έκλεισε με μια ευχάριστη συζήτηση και τον Μασκ να ξεχνάει παντελώς τη δίαιτα χαμηλών υδατανθράκων που ακολουθούσε. Κάποια στιγμή εμφανίστηκε ένας σερβιτόρος φέρνοντας ένα γιγάντιο γλυπτό από κίτρινο μαλλί της γριάς για επιδόρπιο, κι ο Μασκ έπεσε με τα μούτρα ξεριζώνοντας χούφτες ολόκληρες από το ζαχαρένιο σύννεφο. Το ζήτημα έκλεισε. Ο Μασκ μου παραχώρησε το δικαίωμα πρόσβασης και επικοινωνίας με τα ανώτερα στελέχη των εταιρειών του, τους φίλους και τους συγγενείς του. Δήλωσε

πρόθυμος να με συναντά για δείπνο μία φορά τον μήνα, για όσο διάστημα απαιτούνταν. Για πρώτη φορά ο Μασκ θα επέτρεπε σε έναν δημοσιογράφο να δει τους εσωτερικούς μηχανισμούς του κόσμου του. Δυόμισι ώρες αφότου ξεκινήσαμε, ο Μασκ έβαλε τις παλάμες του πάνω στο τραπέζι, έκανε να σηκωθεί, και τότε, κοντοστέκοντας, με κοίταξε στα μάτια και αμόλησε εκείνη την απίθανη ερώτηση: «Με θεωρείς τρελό;» Ήταν τόσο αλλόκοτη εκείνη η κουβέντα, που για μια στιγμή έμεινα άφωνος, την ώρα που οι συνάψεις του εγκεφάλου μου ενεργοποιούνταν, πασχίζοντας να αποφασίσουν αν βρισκόμουν αντιμέτωπος με κάποιον γρίφο και, εφόσον ίσχυε κάτι τέτοιο, πώς θα μπορούσα να απαντήσω με επιδεξιότητα. Χρειάστηκε να περάσω πολύ χρόνο κοντά στον Μασκ προκειμένου να συνειδητοποιήσω πως εκείνη η ερώτηση περισσότερο στον εαυτό του απευθυνόταν παρά σε μένα. Ό,τι κι αν είχα απαντήσει, δε θα έκανε την παραμικρή διαφορά. Ο Μασκ σταμάτησε για μία τελευταία φορά, αναρωτήθηκε μεγαλόφωνα αν ήμουν άνθρωπος εμπιστοσύνης, κι ύστερα με κοίταξε κατάματα για να πάρει την απόφασή του. Ένα κλάσμα του δευτερολέπτου αργότερα δώσαμε τα χέρια, κι ο Μασκ έφυγε οδηγώντας ένα κόκκινο Tesla Model S.

Η ΟΠΟΙΑ ΜΕΛΕΤΗ γύρω από τον Ίλον Μασκ ξεκινά αναγκαστικά από τα κεντρικά της SpaceX, στο Χόθορν της Καλιφόρνιας, ένα προάστιο του Λος Άντζελες χτισμένο σε απόσταση λίγων χιλιομέτρων από το διεθνές αεροδρόμιο της πόλης. Εκεί, οι επισκέπτες θα αντικρίσουν δύο γιγαντιαίες αφίσες του πλανήτη Άρη, αναρτημένες πλάι-πλάι, στον τοίχο που οδηγεί στο γραφείο του Μασκ. Η αφίσα στα αριστερά απεικονίζει τον Άρη έτσι όπως είναι σήμερα: μια παγωμένη, χέρσα, κόκκινη σφαίρα. Η αφίσα στα δεξιά αποτυπώνει έναν Άρη στον οποίο εκτείνεται μια πελώρια πράσινη ήπειρος, πλαισιωμένη από ωκεανούς. Ο πλανήτης έχει θερμανθεί και μεταμορφωθεί, ώστε να είναι κατάλληλος για τους ανθρώπους. Ο Μασκ προτίθεται να προσπαθήσει για να κάνει αυτή την εικόνα πραγματικότητα. Η μετατροπή των ανθρώπων σε αποικιστές του Διαστήματος είναι ο εκφρασμένος στόχος της ζωής του. «Θα ήθελα να πεθάνω αισθανόμενος ότι η ανθρωπότητα έχει λαμπρό μέλλον», είπε. «Αν μπορούσαμε να λύσουμε το πρόβλημα της ανανεώσιμης ενέργειας και μετατραπούμε σταδιακά σε είδος που θα κατοικεί σε διαφορετικούς πλανήτες δημιουργώντας έναν αυτόνομο πολιτισμό σε κάποιον από αυτούς –αντιμετωπίζοντας το ενδεχόμενο πραγματοποίησης του χειρίστου σεναρίου, βάσει του οποίου θα εξαλειφόταν η ανθρώπινη συνείδηση–, τότε...» Στο σημείο αυτό έκανε μια μικρή παύση και μετά συμπλήρωσε: «Νομίζω πως αυτό θα ήταν πραγματικά καλό».

Αν ορισμένα από όσα λέει και κάνει ο Μασκ ακούγονται εξωφρενικά,

τούτο οφείλεται στο ότι, ως έναν βαθμό, είναι πράγματι εξωφρενικά. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, για παράδειγμα, η βοήθος του Μασκ μόλις του είχε σερβίρει ένα παγωτό με κομματάκια μπισκότου, πασπαλισμένο με τρουφάκια. Ο Μασκ, λοιπόν, βάλθηκε ευθύς αμέσως να μιλά για το πώς θα έσωζε την ανθρωπότητα, ενώ μια σταγόνα λιωμένου παγωτού κρεμόταν από το κάτω χείλος του.

Η διαρκής τάση του Μασκ να αναμετριέται με απίθανες καταστάσεις τον έχει μετατρέψει σε ένα είδος θεότητας στη Σίλικον Βάλεϊ. Επικεφαλής μεγάλων εταιρειών, όπως ο Πέιτζ, αναφέρονται στο πρόσωπό του με δέος που αγγίζει τα όρια της λατρείας, ενώ φιλόδοξοι νέοι επιχειρηματίες πασχίζουν να «μοιάσουν στον Ίλον», όπως ακριβώς παλαιότερα και για χρόνια προσπαθούσαν να μιμηθούν τον Στιβ Τζομπς. Η Σίλικον Βάλεϊ όμως λειτουργεί στο πλαίσιο μιας στρεβλωμένης εκδοχής της πραγματικότητας, με αποτέλεσμα, έξω από τα όρια αυτής της συλλογικής φαντασίωσης, ο Μασκ να αποτελεί μια μάλλον αμφιλεγόμενη προσωπικότητα. Είναι ο τύπος με τα ηλεκτρικά αυτοκίνητα, τις φωτοβολταϊκές εγκαταστάσεις και τους πυραύλους, που εμπορεύεται ψεύτικες ελπίδες. Αφήστε τον Στιβ Τζομπς στην άκρη. Ο Μασκ είναι μια τεχνολογική εκδοχή του Φ. Τ. Μπάρονουμ, ο οποίος απέκτησε απίστευτα πλούτη εκμεταλλευόμενος τις φοβίες και τις ανασφάλειες των ανθρώπων. Αγοράστε ένα Tesla. Ξεχάστε για λίγο πόσο μαντάρα έχετε κάνει τον πλανήτη.

Ήδη εδώ και πολύ καιρό συντασσόμουν με το συγκεκριμένο στρατόπεδο. Ο Μασκ μού είχε δώσει την εντύπωση ενός οραματιστή με καλές προθέσεις, ενός τυπικού μέλους της λέσχης των ουτοπιστών που κατοικοεδρεύουν στη Σίλικον Βάλεϊ. Αυτή η ομάδα είναι συνήθως ένα μείγμα από ένθερμους θιασώτες της Άιν Ραντ και αφοσιωμένους οπαδούς της τεχνολογίας, οι οποίοι αντιλαμβάνονται τις υπερλογικές κοσμοθεωρίες τους ως την Απάντηση για τον καθένα. Αν εμείς οι υπόλοιποι παύαμε να στεκόμαστε σαν εμπόδιο, θα μπορούσαν να επιλύσουν όλα τα προβλήματά μας. Κάποια στιγμή στο κοντινό μέλλον, θα μπορούμε να μεταφορτώνουμε τους εγκεφάλους μας σε έναν υπολογιστή, κι έτσι θα χαλαρώνουμε αφήνοντας τους αλγορίθμους τους να αναλάβουν για λογαριασμό μας τα πάντα. Μεγάλο μέρος των φιλοδοξιών τους αποδεικνύονται πηγή έμπνευσης, και οι προσπάθειές τους καθίστανται χρήσιμες. Είναι όμως αλήθεια πως οι θιασώτες αυτής της τεχνολογικής ουτοπίας κάποια στιγμή καταντούν κουραστικοί με τα ευχολόγιά τους και την τάση τους να φλυαρούν επί ώρες χωρίς ουσιαστικά να λένε πολλά. Περισσότερο στενάχωρο είναι το υφέρπον μήνυμα των απόψεών τους: οι άνθρωποι είμαστε ατελή όντα και η ύπαρξή μας συνιστά ένα ενοχλητικό βάρος που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί στην πορεία. Όσες φορές είχα ακούσει τον Μασκ να μιλά σε διάφορες εκδηλώσεις στη Σίλικον Βάλεϊ, τα πομπώδη λόγια του συχνά έμοιαζαν βγαλμένα κατευθείαν από το χειρίδιο των ουτοπιστών της

τεχνολογίας. Επίσης –κι αυτό ήταν το πλέον ενοχλητικό–, οι εταιρείες του, οι οποίες ευαγγελίζονταν τη σωτηρία του κόσμου, δεν παρουσίαζαν καν ιδιαίτερα ικανοποιητικά αποτελέσματα.

Κι όμως, στις αρχές του 2012, διάφοροι σκεπτικιστές όπως εγώ χρειάστηκε να αναγνωρίσουμε τα επιτεύγματα του Μασκ. Οι εταιρείες του, που άλλοτε δοκιμάζονταν από προβλήματα, πλέον σημείωναν πρωτοφανή επιτεύγματα. Η SpaceX πέτυχε να οδηγήσει μια κάψουλα τροφοδοσίας στον Διεθνή Διαστημικό Σταθμό και εν συνεχεία να την επαναφέρει με ασφάλεια στη Γη. Η Tesla Motors παρουσίασε το Model S, ένα πανέμορφο, πλήρως ηλεκτροκινούμενο όχημα, το οποίο άφησε άφωνο τον κόσμο του αυτοκινήτου και έδωσε ένα γερό χαστούκι στις παραδοσιακές αυτοκινητοβιομηχανίες του Ντιτρόιτ. Αυτά τα δύο κατορθώματα εκτίναξαν τον Μασκ στην τάξη των τιτάνων της επιχειρηματικότητας. Μονάχα ο Στιβ Τζομπς είχε καταγράψει αντίστοιχα επιτεύγματα σε δύο τόσο διαφορετικούς τομείς: να παρουσιάζει ένα νέο προϊόν της Apple, καθώς και μια άκρως επιτυχημένη ταινία κινουμένων σχεδίων της Pixar, αμφότερα μέσα στην ίδια χρονιά. Κι όμως, ο Μασκ είχε ακόμη πιο μεγαλεπήβολα σχέδια. Όντας ο πρόεδρος και ταυτόχρονα ο μεγαλύτερος μέτοχος της SolarCity, μιας ραγδαία αναπτυσσόμενης εταιρείας παραγωγής ηλιακής ενέργειας, ετοιμαζόταν να καταθέσει τον φάκελό της για την ένταξή της στο χρηματιστήριο. Υπό μία έννοια, ο Μασκ είχε επιτύχει τα μεγαλύτερα άλματα –εδώ και δεκαετίες– στους τομείς του Διαστήματος, της αυτοκινητοβιομηχανίας και της παραγωγής ενέργειας, φαινομενικά από τη μια στιγμή στην άλλη.

Έτσι, το 2012 πήρα την απόφαση να δω από κοντά τι είδους άνθρωπος ήταν ο Μασκ και να ετοιμάσω ένα ρεπορτάζ γι' αυτόν, για λογαριασμό του περιοδικού *Bloomberg Businessweek*. Στο μεταξύ, την εποχή εκείνη, τα πάντα περνούσαν από τη βοήθ και πιστή συνεργάτιδά του Μέρι Μπεθ Μπράουν. Εκείνη ήταν που με προσκάλεσε να επισκεφτώ τον χώρο τον οποίο κατέληξα να αποκαλώ Χώρα του Μασκ.

Όποιος φτάνει για πρώτη φορά στη Χώρα του Μασκ θα βιώσει την ίδια, ελαφρώς αμήχανη, εμπειρία. Σου ζητούν να σταθμεύσεις στην οδό Πυραύλου, αρ. 1, στο Χόθορν, εκεί όπου βρίσκεται η έδρα της SpaceX. Μοιάζει αδύνατο κάτι καλό να έχει έδρα του το Χόθορν. Πρόκειται για μια υποβαθμισμένη περιοχή της Κομητείας του Λος Άντζελες, όπου μίξερρες κατοικίες, μίξερα καταστήματα και μίξερα φαγάδικα πλαισιώνουν πελώρια βιομηχανικά συγκροτήματα, τα οποία μοιάζουν με το αποτέλεσμα κάποιου αρχιτεκτονικού κινήματος που φέρει το όνομα «Το βαρετό ορθογώνιο». Στ' αλήθεια, λοιπόν: πώς αποφάσισε ο Ίλον Μασκ να εγκλωβίσει την εταιρεία του στο μέσον αυτής της παρακμής; Βέβαια, λίγο αργότερα τα πράγματα αρχίζουν να φαντάζουν περισσότερο λογικά: έρχεσαι αντιμέτωπος με ένα τέτοιο ορθογώνιο κτίριο εμ-

βαδού 51.000 τετραγωνικών μέτρων, βαμμένο σε μια εκτυφλωτική απόχρωση του λευκού, που σου φέρνει στον νου θεωρίες περί «Ενότητας σώματος, ψυχής και νου». Πρόκειται για το κεντρικό κτίριο της SpaceX.

Χρειάστηκε να διαβώ το κατώφλι της SpaceX προκειμένου να αρχίσω να συλλαμβάνω το μεγαλείο του επιτεύγματος αυτού του ανθρώπου. Ο Μασκ είχε χτίσει ένα πραγματικό εργοστάσιο πυραύλων καταμεσής του Λος Άντζελες. Και το εργοστάσιο αυτό δεν κατασκεύαζε έναν πύραυλο τη φορά. Αντιθέτως, κατασκεύαζε πολλούς πυραύλους... εκ του μηδενός. Το εργοστάσιο ήταν ένας γιγάντιος ενιαίος χώρος εργασίας. Στην πίσω πλευρά εκτείνονταν πελώριες πύλες τροφοδοσίας, που επέτρεπαν την εκφόρτωση τεράστιων κομματιών μετάλλου, τα οποία στη συνέχεια μεταφέρονταν στις μηχανές συγκόλλησης, που ήταν ψηλές σαν διώροφα κτίρια. Στη μια πλευρά του χώρου, τεχνικοί ντυμένοι με λευκές ποδιές κατασκεύαζαν μητρικές πλακέτες, ασυρμάτους και άλλες ηλεκτρονικές συσκευές. Κάποιοι άλλοι εργαζόμενοι βρίσκονταν μέσα σε έναν ειδικό αεροστεγή γυάλινο θάλαμο, εντός του οποίου ετοίμαζαν τις κάψουλες που θα μετέφεραν οι πύραυλοι στον Διεθνή Διαστημικό Σταθμό. Άντρες γεμάτοι τατουάζ, με μπαντάνες δεμένες γύρω από τα κεφάλια τους, άκουγαν στη διαπασών Van Halen ενόσω καλωδίωναν τους κινητήρες των πυραύλων. Στον ίδιο χώρο υπήρχαν επίσης ολοκληρωμένα σώματα πυραύλων, στοιχισμένα το ένα πλάι στο άλλο, έτοιμα να τοποθετηθούν σε φορτηγά. Ακόμη περισσότεροι πύραυλοι, σε άλλο σημείο του κτιρίου, περιμέναν να περαστούν με άσπρο χρώμα. Ήταν δύσκολο να έχεις συνολική εποπτεία ολόκληρου του εργοστασίου. Εκατοντάδες φιγούρες σε διαρκή κίνηση γυρόφερναν ένα πλήθος αλλόκοτων μηχανών.

Κι αυτό είναι απλά το πρώτο κτίριο της Χώρας του Μασκ. Η SpaceX είχε αποκτήσει ένα συγκρότημα κτιρίων τα οποία παλαιότερα αποτελούσαν μέρος ενός εργοστασίου της Boeing, όπου κάποτε κατασκευάζονταν άτρακτοι αεροσκαφών τύπου 747. Ένα από αυτά τα κτίρια διαθέτει μια τοξωτή στέγη και θυμίζει υπόστεγο αεροσκαφών. Εκεί στεγάζονται οι τομείς έρευνας, ανάπτυξης και σχεδιασμού της Tesla. Στον χώρο αυτό πραγματοποίησε η εταιρεία τον σχεδιασμό του Model S, καθώς και του διαδόχου του, του Model X SUV. Στον χώρο στάθμευσης έξω από το στούντιο σχεδιασμού η Tesla έχει κατασκευάσει έναν από τους σταθμούς επαναφόρτισης που διαθέτει. Εκεί, οι οδηγοί ηλεκτρικών οχημάτων του Λος Άντζελες μπορούν να ανεφοδιάζονται με ενέργεια δωρεάν. Ο σταθμός επαναφόρτισης είναι ευδιάκριτος, καθώς ο Μασκ έχει εγκαταστήσει έναν ερυθρόλευκο οβελίσκο, με το σήμα της Tesla, καταμεσής μιας πισίνας υπερχείλισης.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης μου συνέντευξης με τον Μασκ, η οποία πραγματοποιήθηκε στο στούντιο σχεδιασμού, άρχισα να σχηματίζω μιαν εικόνα γύρω από το πώς μιλούσε και λειτουργούσε ως προσωπικότητα. Είναι

άνθρωπος με αυτοπεποίθηση, όχι πάντοτε εμφανή. Σε μια πρώτη επαφή, ο Μασκ μπορεί να δώσει την εντύπωση ανθρώπου ντροπαλού, σχεδόν αμήχανου. Η νοτιοαφρικανική προφορά του παραμένει αισθητή, αν και εξασθενεί· εντούτοις, η γοητεία της δεν αρκεί για να αντισταθμίσει το σφάλωμα στον τρόπο που μιλά ο Μασκ. Όπως πολλοί μηχανικοί ή φυσικοί επιστήμονες, ο Μασκ έχει την τάση να διακόπτει τον λόγο του αναζητώντας την ακριβή διατύπωση αυτού που θέλει να πει. Συχνά όμως ξεφεύγει και αρχίζει να φλυαρεί, ακολουθώντας μια εσωτερική επιστημονική διαδρομή, χωρίς στην πορεία να προσφέρει βοήθεια στον αμύητο, έστω κάποια απλουστευμένη εξήγηση. Ο Μασκ έχει την απαίτηση να τον παρακολουθείς. Παρ' όλα αυτά, η εικόνα του δεν είναι απωθητική. Μάλιστα, ο Μασκ συνηθίζει να διανθίζει την ομιλία του με άφθονα αστεία, αποκαλύπτοντας μιαν άκρως γοητευτική πλευρά του εαυτού του. Σε κάθε συζήτηση όμως που κάνεις με αυτό τον άνθρωπο κυριαρχεί μια αίσθηση πίεσης, η εντύπωση ότι υπηρετείται κάποιος σκοπός. Ο Μασκ δε μιλά περί ανέμων και υδάτων. (Μάλιστα, χρειάστηκαν σχεδόν τριάντα ώρες συνεντεύξεων μέχρι να μπορέσει ο Μασκ να χαλαρώσει πραγματικά και να μου επιτρέψει να δω ένα διαφορετικό, βαθύτερο επίπεδο του ψυχισμού και της προσωπικότητάς του.)

Συνήθως οι κορυφαίοι διευθύνοντες σύμβουλοι περιστοιχίζονται από βοηθούς. Ο Ίλον συνήθως κυκλοφορεί μόνος στη Χώρα του Μασκ. Και δε μιλάμε βέβαια για τον τύπο που κατορθώνει να τρυπώσει απαρατήρητος στο εστιατόριο. Μιλάμε για τον άνθρωπο που είναι αφεντικό στο μαγαζί και κυκλοφορεί γεμάτος σιγουριά. Ο Μασκ κι εγώ συζητούσαμε ενόσω εκείνος περιφερόταν στο κυρίως επίπεδο του στούντιο σχεδιασμού επιθεωρώντας πρότυπες κατασκευές και οχήματα. Σε κάθε σταθμό εργασίας οι υπάλληλοι προσέγγιζαν τον Μασκ και τον βομβάρδιζαν με πληροφορίες. Εκείνος άκουγε με προσοχή, τις επεξεργαζόταν και έγενεφε καταφατικά όποτε έμενε ικανοποιημένος. Οι εργαζόμενοι απομακρύνονταν, και ο Μασκ προχωρούσε στον επόμενο σταθμό όπου θα βομβαρδιζόταν εκ νέου με πληροφορίες. Κάποια στιγμή ο Φραντς φον Χολτζχάουζεν, επικεφαλής του τομέα σχεδιασμού της Tesla, ζήτησε να μάθει τη γνώμη του Μασκ για κάποια καινούργια ελαστικά και ζάντες που είχαν έρθει για το Model S, καθώς και για τη διάταξη των καθισμάτων στο Model X. Συνομίλησαν για λίγη ώρα, και στη συνέχεια μπήκαν σε ένα άλλο δωμάτιο, όπου οι πωλητές μιας εταιρείας εξειδικευμένου λογισμικού για τη δημιουργία γραφικών είχαν ετοιμάσει μια παρουσίαση για λογαριασμό του Μασκ. Θα επιδείκνυαν μια νέα τεχνολογία τρισδιάστατης απεικόνισης, η οποία θα επέτρεπε στην Tesla να τροποποιεί την εμφάνιση ενός εικονικού Model S και να βλέπει με ιδιαίτερη λεπτομέρεια τον τρόπο που θα προβάλλονταν πάνω στο αμάξωμα στοιχεία όπως οι σκιές και τα φώτα των δρόμων. Οι μηχανικοί της Tesla είχαν πραγματικά ανάγκη αυτό

το σύστημα, οπότε χρειάζονταν την έγκριση του Μασκ. Οι εκπρόσωποι της εταιρείας έβαλαν τα δυνατά τους να πείσουν τον Μασκ, ενώ την ίδια στιγμή θόρυβος από τρουπάνια και γιγάντιους βιομηχανικούς ανεμιστήρες έπνιγε τα λόγια τους. Ο Μασκ, που φορούσε δερμάτινα παπούτσια, επώνυμο τζιν παντελόνι κι ένα μαύρο μπλουζάκι, ρούχα τα οποία ουσιαστικά αποτελούν τη στολή εργασίας του, χρειάστηκε να φορέσει ειδικά τρισδιάστατα γυαλιά για την παρουσίαση. Δεν έδειχνε να συγκινείται. Τους είτε πως θα το σκεφτόταν, και στη συνέχεια κατευθύνθηκε προς την πηγή του ισχυρότερου θορύβου: ένα εργαστήριο στα βάθη του στούντιο σχεδιασμού, όπου οι μηχανικοί της Tesla κατασκεύαζαν τον σκελετό των διακοσμητικών οβελίσκων ύψους δέκα μέτρων που τοποθετούνται μπροστά στους σταθμούς επαναφόρτισης. «Έτσι όπως το βλέπω, θα μπορούσε να αντέξει ακόμη και τυφώνα Πέμπτης Κατηγορίας», σχολίασε ο Μασκ. «Ας τον λεπτύνουμε λιγάκι». Κάποια στιγμή, μπαίνουμε με τον Μασκ στο αυτοκίνητό του –ένα μαύρο Model S– και επιστρέφουμε ταχύτατα στο κεντρικό κτίριο της SpaceX. «Έχω την εντύπωση ότι πάρα πολλοί ευφυείς άνθρωποι πιθανότατα ασχολούνται με δουλειές του διαδικτύου, με τα χρηματοοικονομικά και τα νομικά», σχολίασε ο Μασκ κατά τη διαδρομή. «Αυτός είναι εν μέρει και ο λόγος που δε βλέπουμε εξίσου πολλές καινοτομίες».

Η ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΜΑΣΚ ΗΤΑΝ ΜΙΑ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ.

Ήρθα στη Σίλικον Βάλεϊ το 2000 και κατέληξα να εγκατασταθώ στη συνοικία Τέντερολντ του Σαν Φρανσίσκο. Είναι το μοναδικό μέρος της πόλης το οποίο οι ντόπιοι θα σε ικετεύσουν θερμά να αποφύγεις. Χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια, μπορεί να πετύχεις κάποιον στον δρόμο να κατεβάζει το παντελόνι του και να αφοδεύει ανάμεσα σε παρκαρισμένα αυτοκίνητα, ή να συναντήσεις κάποιον σαλταρισμένο τύπο να κοπανάει το κεφάλι του πάνω στο στέγαστρο μιας στάσης λεωφορείου. Στα καταγώγια που εκτείνονται πλάι στα στριπτιζάδικα της περιοχής, τραβεσί την πέφτουν σε επιχειρηματίες που ψάχνονται, και μέθυστοι ξεραίνονται πάνω σε καναπέδες και τα κάνουν πάνω τους, στο πλαίσιο της χαλαρής κυριακάτικης ιεροτελεστίας τους. Πρόκειται για το ζόρικο, μαχαιροβγάλτικο σημείο του Σαν Φρανσίσκο. Αποδείχτηκε μάλιστα ιδανικό σημείο για να παρακολουθήσει κανείς την κατάρρευση του διαδικτυακού ονείρου.

Το Σαν Φρανσίσκο έχει μακρά και διαρκή σχέση με την απληστία. Ο πυρετός του χρυσού ήταν εκείνος που το μετέτρεψε σε πόλη. Ακόμη κι ένας καταστροφικός σεισμός δε στάθηκε ικανός να κάμψει για πολύ τη δίψα του Σαν Φρανσίσκο για χρήμα. Μην αφήσετε τις χίπιζες μόδες να σας ξεγελάσουν. Η πόλη ζει στους ρυθμούς και τις εναλλαγές μεταξύ ραγδαίας οικονομικής ανό-

δου και κατάρρευσης. Κάπως έτσι, το 2000, το Σαν Φρανσίσκο ζούσε τον πυρετό-των-πυρετών, παραδομένο ολότελα στην απληστία. Ήταν μια θαυμάσια εποχή για να ζει κανείς, καθώς σχεδόν το σύνολο του πληθυσμού είχε αφευθεί σε μια φαντασίωση, στην τρέλα του εύκολου πλουτισμού μέσω του διαδικτύου. Οι ενεργειακοί παλμοί αυτής της συλλογικής ουτοπίας ήταν περίπου αισθητοί, αφού παρήγαν ένα διαρκές βουητό που διέτρεχε ολόκληρη την πόλη. Κι εγώ βρισκόμουν εδώ, καταμεσής της πλέον εξασθενωμένης συνοικίας του Σαν Φρανσίσκο, παρατηρώντας πόσο ψηλά μπορούν να φθάσουν και πόσο χαμηλά μπορούν να πέσουν οι άνθρωποι όταν τους κατακυριεύει η υπερβολή.

Οι ιστορίες που περιγράφουν την επιχειρηματική παράνοια εκείνης της εποχής είναι σε όλους λίγο πολύ γνωστές. Δεν ήταν πλέον απαραίτητο να φτιάξεις κάτι που οι άλλοι άνθρωποι θα ήθελαν να αγοράσουν, προκειμένου να ξεκινήσεις μια ραγδαία αναπτυσσόμενη επιχείρηση. Αρκούσε να έχεις συλλάβει το γενικό περίγραμμα κάποιας διαδικτυακής ιδέας και να τη γνωστοποιήσεις, προκειμένου να σπεύσουν πρόθυμοι επενδυτές να χρηματοδοτήσουν το φιλόδοξο πείραμά σου. Στην ουσία, ο στόχος ήταν να βγουν όσο το δυνατόν περισσότερα χρήματα μέσα στο συντομότερο διάστημα, καθώς οι πάντες ήξεραν, τουλάχιστον σε ένα υποσυνείδητο επίπεδο, ότι κάποια στιγμή θα έρχονταν ξανά αντιμέτωποι με την πραγματικότητα.

Οι κάτοικοι της περιοχής βίωσαν κατ' απόλυτη κυριολεξία το κλισέ που λέει «εργάσου τόσο σκληρά όσο αν διασκεδάζεις». Εικοσάρηδες, τριαντάρηδες, σαραντάρηδες, ακόμη και πενηντάρηδες ήταν αυτονόητο ότι θα ξενοχτούσαν εργαζόμενοι. Τα γραφεία μετατρέπονταν σε προσωρινές κατοικίες, και η προσωπική υγιεινή μπήκε στο περιθώριο. Όπως παραδόξως, το να κάνεις το Τίποτα να φαντάζει με Κάτι απαιτούσε πολλή δουλειά. Όταν όμως έφτανε η ώρα της εκτόνωσης, υπήρχαν άφθονες επιλογές για το απόλυτο ξεσάλωμα. Οι κορυφαίες εταιρείες και οι μιντιάρχες της εποχής εκείνης έμοιαζαν εγκλωβισμένοι σ' έναν αγώνα πώς να ξεπεράσει ο ένας τον άλλο μέσα από ολοένα και πιο εξεζητημένα πάρτι. Εταιρείες παλαιάς κοπής, που προσπαθούσαν να ακολουθήσουν το «ρεύμα της εποχής», νοίκιαζαν συναυλιακούς χώρους, τους οποίους επάνδρωναν με χορευτές, ακροβάτες και ροκ μπάντες της μόδας, ενώ στα μπαρ πρόσφεραν δωρεάν ποτά. Νεαροί εργαζόμενοι στον τομέα της τεχνολογίας σύχναζαν εκεί προκειμένου να κοπανήσουν κάμποσα ούισκι με κόκα-κόλα και να σνιφάρουν σκέτη κόκα μέσα σε χημικές τουαλέτες. Η απληστία και ο εγωισμός ήταν οι μόνες έννοιες που νοηματοδοτούσαν τον βίο εκείνα τα χρόνια.

Και παρότι αυτά τα όμορφα χρόνια έχουν καταγραφεί λεπτομερώς, τα ζόρικα χρόνια που ακολούθησαν έμειναν –όπως ήταν αναμενόμενο– ασχολίαστα. Είναι πιο ευχάριστο να αναπολεί κανείς τις κραιπάλες παρά τα χάλια που αυτές άφησαν πίσω τους.

Θα πρέπει λοιπόν να επισημάνουμε εδώ, έστω και για τυπικούς λόγους, ότι η κατάρρευση της διαδικτυακού ονείρου για άκοπο πλουτισμό οδήγησε το Σαν Φρανσίσκο και τη Σίλικον Βάλεϊ σε βαθιά ύφεση. Τα ατελείωτα πάρτι έλαβαν τέλος. Οι πόρνες έπαψαν να περιφέρονται στους δρόμους του Τέντερολντ κυνηγώντας πελάτες στις 6 το πρωί, όταν ο κόσμος ξεκινούσε για τη δουλειά. («Έλα, κούκλε. Θα 'ναι χίλιες φορές καλύτερο από έναν καφέ!») Αντί για τις ροκ μπάντες της μόδας, στις εμπορικές εκθέσεις πετύχαινες αραιά και πού κάποιο συγκρότημα που απέτιε φόρο τιμής στο έργο των ρόκερ της δεκαετίας του '60, απ' όπου έφευγες έχοντας για αναμνηστικό ένα φτηνό μπλουζάκι κι έναν κόμπο στον λαιμό.

Η βιομηχανία της τεχνολογίας δεν ήξερε πώς να διαχειριστεί τα του οίκου της. Οι αφελείς επενδυτές, που είχαν πάθει κάζο όταν έσκασε η φούσκα, δεν ήθελαν να φανούν ακόμη αφελέστεροι· έτσι, διέκοψαν εντελώς τη χρηματοδότηση νέων επιχειρημάτων. Τα μεγαλεπήβολα σχέδια των επιχειρηματιών αντικαταστάθηκαν με τις πλέον ομφαλοσκοπικές προτάσεις. Ήταν λες και οι άνθρωποι της Σίλικον Βάλεϊ είχαν κλειστεί ομαδικά σε κέντρο αποτοξίνωσης. Ακούγεται μελοδραματικό, αλλά έτσι είναι. Ένας πληθυσμός εκατομμυρίων ευφυών ανθρώπων έφτασε να πιστέψει ότι εφεύρισκε το μέλλον. Και την επόμενη στιγμή... η φούσκα έσκασε εκκωφαντικά! Ξαφνικά, το να φυλάει κανείς τα νώτα του και να μην παίρνει ρίσκα έγινε η νέα τάση.

Τα πειστήρια για αυτή τη νοσηρή κατάσταση μπορεί κανείς να τα αναζητήσει στις εταιρείες και τις ιδέες που διαμορφώθηκαν κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου. Η Google είχε ήδη εμφανιστεί και πράγματι αναπτυσσόταν περί το 2002, αποτελώντας όμως την εξαίρεση στον κανόνα. Ανάμεσα στην Google και την παρουσίαση του iPhone από την Apple το 2007, συναντά κανείς έναν ερημότοπο ασήμαντων εταιρειών. Στο μεταξύ, οι δύο σημαντικές νέες παρουσίες που εμφανίστηκαν εκείνα τα χρόνια –το Facebook και το Twitter– δε θυμίζουν σε τίποτε τους προκατόχους τους –τη Hewlett-Packard, την Intel, τη Sun Microsystems–, που παρήγαν απτά προϊόντα και στο πλαίσιο αυτό προσέφεραν θέσεις εργασίας σε δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους. Στα χρόνια που ακολούθησαν ο στόχος άλλαξε: εκεί που το παν ήταν να αναλαμβάνεις τεράστια ρίσκα προκειμένου να δημιουργηθούν νέες βιομηχανίες και να υλοποιηθούν σπουδαίες φρέσκιες ιδέες, σκοπός ήταν πλέον το κυνήγι ευκολότερου χρήματος μέσα από την παροχή ψυχαγωγίας στους καταναλωτές και την αέναη δημιουργία απλών εφαρμογών και διαφημίσεων. «Τα μεγαλύτερα μυαλά της γενιάς μου ασχολούνται με το πώς θα κάνουν τους ανθρώπους να κλικάρουν πάνω σε κάποια διαφήμιση», μου είπε ο Τζεφ Χαμερμπάχερ, ένας από τους πρώτους μηχανικούς του Facebook. «Μαύρο χάλι». Η Σίλικον Βάλεϊ άρχισε να θυμίζει ανησυχητικά Χόλιγουντ. Την ίδια στιγμή, οι καταναλωτές στους οποίους απευθυνόταν είχαν κλει-

στεί στους εαυτούς τους, ασχολούμενοι εμμονικά με τις εικονικές ζωές τους.

Ένας από τους πρώτους ανθρώπους που υποστήριξαν πως αυτή η κάμψη στον τομέα των καινοτομιών θα μπορούσε να σηματοδοτήσει ένα πολύ ευρύτερο πρόβλημα ήταν ο Τζόνθαν Χιούμπνερ, φυσικός που εργάζεται για το Αμερικανικό Πεντάγωνο, στο Κέντρο Πολέμου Αεροπορίας Ναυτικού, το οποίο εδρεύει στην Τσάινα Λέικ της Καλιφόρνιας. Ο Χιούμπνερ είναι ένας έμπορος θανάτου με αθώο παρουσιαστικό. Μεσήλικας, αδύνατος και με αρχές φαλάκρας, του αρέσει να φοράει ρούχα που δίνουν την αίσθηση του παλιού και χρησιμοποιημένου: χακί παντελόνι και καφέ ριγωτό πουκάμισο κάτω από ένα σκληρό χακί σακάκι. Σχεδιάζει οπλικά συστήματα από το 1985, με αποτέλεσμα να έχει άμεση πρόσβαση στις τελευταίες και σημαντικότερες τεχνολογίες γύρω από τα υλικά, την ενέργεια και το λογισμικό. Στον απόηχο του σκασίματος της διαδικτυακής φούσκας, είχε αρχίσει να προβληματίζεται έντονα με τον αδιάφορο χαρακτήρα των υποτιθέμενων καινοτομιών που περνούσαν από το γραφείο του. Το 2005 ο Χιούμπνερ δημοσίευσε μια εργασία με τίτλο «Μια πιθανή πτωτική τάση στον τομέα της παγκόσμιας καινοτομίας». Επρόκειτο για κείμενο το οποίο, αν δεν αποτελούσε ανοιχτό «κατηγορώ» ενάντια στη Σίλικον Βάλεϊ, οπωσδήποτε συνιστούσε μια ζοφερή προειδοποίηση.

Ο Χιούμπνερ επέλεξε να χρησιμοποιήσει μεταφορικά την εικόνα ενός δέντρου, προκειμένου να περιγράψει την κατάσταση στον τομέα της καινοτομίας όπως αυτός την αντιλαμβάνόταν. Ο άνθρωπος ήδη είχε σκαρφλώσει στον κορμό του δέντρου αδράχνοντας τα μεγάλα κλαδιά του, απ' όπου αντλούσε τις μεγαλύτερες, ουσιαστικά ανατρεπτικές, ιδέες: τον τροχό, τον ηλεκτρισμό, το αεροπλάνο, το τηλέφωνο, το τρανζίστορ. Σήμερα πια έχουμε φθάσει να κρεμόμαστε σχεδόν από την άκρη των κλαδιών στην κορυφή του δέντρου, και κατά κύριο λόγο απλώς βελτιώνουμε παλαιότερες εφευρέσεις. Προκειμένου να υποστηρίξει το επιχείρημά του, ο Χιούμπνερ παρέθεσε εντός του κειμένου στοιχεία τα οποία έδειχναν ότι η συχνότητα εμφάνισης ριζοσπαστικών καινοτομιών είχε αρχίσει να μειώνεται. Επίσης, χρησιμοποίησε στοιχεία προκειμένου να αποδείξει πως ο αριθμός των ευρεσιτεχνιών που είχαν υποβληθεί ανά άτομο είχε μειωθεί με την πάροδο του χρόνου. «Νομίζω πως η πιθανότητα να γεννηθεί μία ακόμη εφεύρεση που θα κατατασσόταν στις εκατό κορυφαίες μειώνεται ολοένα και περισσότερο», μου ανέφερε ο Χιούμπνερ στη διάρκεια μιας συνέντευξης. «Η καινοτομία αποτελεί πεπερασμένο πόρο».

Ο Χιούμπνερ προέβλεψε ότι θα απαιτούνταν περίπου πέντε χρόνια για να αντιληφθούν οι άνθρωποι τον συλλογισμό του, και η πρόβλεψη αυτή αποδείχθηκε σχεδόν απόλυτα ακριβής. Περίπου το 2010, ο Πίτερ Τίελ, συνιδρυτής της PayPal και ένας εκ των πρώτων επενδυτών στο Facebook, άρχισε να προωθεί την ιδέα ότι η βιομηχανία της τεχνολογίας είχε απογοητεύσει τους ανθρώπους. «Εκεί που εμείς προσδοκούσαμε ιπτάμενα αυτοκίνητα, βρεθήκαμε με 140 χα-

ρακτήρες» – ήταν η φράση με την οποία υπογράμμισε τον ρόλο της χρηματοδοτικής εταιρείας Founders Fund. Σε ένα δοκίμιό του με τίτλο «Τι απέγινε το μέλλον», ο Τίελ και οι συνεργάτες του περιέγραψαν πώς το Twitter, με τα μηνύματα των 140 χαρακτήρων, όπως και άλλες αντίστοιχες καινοτομίες, ουσιαστικά διέψευσαν τις ελπίδες του κόσμου. Υποστήριξε πως η επιστημονική φαντασία, η οποία άλλοτε προμήνυε ένα λαμπρό μέλλον, έχει μετατραπεί σε ένα δυστοπικό αφήγημα, καθώς οι άνθρωποι δεν αντιμετωπίζουν πλέον με αισιοδοξία την ικανότητα της τεχνολογίας να αλλάξει τον κόσμο.

Προσωπικά συμεριζόμουν σε μεγάλο βαθμό τέτοιου είδους απόψεις, μέχρι εκείνη την πρώτη επίσκεψή μου στη Χώρα του Μασκ. Και παρόλο που ο ίδιος ο Μασκ κάθε άλλο παρά ντρεπόταν να μιλά για τα σχέδιά του, εντούτοις ελάχιστοι άνθρωποι πέρα από τους εργαζομένους στις εταιρείες του είχαν την ευκαιρία να δουν τα εργοστάσια, τα κέντρα έρευνας και ανάπτυξης, τα μηχανουργεία – να σταθούν εντέλει μάρτυρες της κλίμακας των προσπαθειών του. Εδώ βρισκόταν ένας άνθρωπος που είχε υιοθετήσει σημαντικό μέρος της λογικής της Σίλικον Βάλεϊ, η οποία ήθελε τα πράγματα να κινούνται γρήγορα και οι οργανισμοί να λειτουργούν απαλλαγμένοι από γραφειοκρατικές ιεραρχήσεις, και την είχε εφαρμόσει πάνω στη βελτίωση μεγάλων, εκπληκτικών μηχανών, κυνηγώντας στόχους που είχαν την προοπτική να αποτελέσουν εκείνα τα ουσιαστικά άλματα που τόσο καιρό έλειπαν.

Υπό κανονικές συνθήκες, ο Μασκ θα έπρεπε να αποτελεί μέρος της νοσηρής κατάστασης που περιγράψαμε νωρίτερα. Το 1995 είχε σπεύσει να ακολουθήσει τη manía των διαδικτυακών εταιρειών. Έχοντας πάρει μόλις πρόσφατα το πτυχίο του, ίδρυσε μια εταιρεία με την επωνυμία Zip2 – μια πρωτόγονη εκδοχή των Google Maps, διασταυρωμένη με το Yelp. Εκείνο το πρώτο εγχείρημα σημείωσε μεγάλη και γρήγορη επιτυχία. Το 1999 η Compaq εξαγόρασε τη Zip2 καταβάλλοντας 307 εκατομμύρια δολάρια. Ο Μασκ κέρδισε 22 εκατομμύρια δολάρια από εκείνη τη συμφωνία, τα οποία επένδυσε σχεδόν εξ ολοκλήρου στο επόμενο εγχείρημά του, μια διαδικτυακή εταιρεία που υπήρξε ο προάγγελος της PayPal. Ως κύριος μέτοχος της PayPal, ο Μασκ κατέληξε εξαιρετικά ευκατάστατος, όταν το 2002 το eBay εξαγόρασε την εταιρεία αντί 1,5 δισεκατομμυρίου δολαρίων.

Αντί όμως να γυροφέρνει στη Σίλικον Βάλεϊ και να εγκλωβιστεί στην ίδια παραζάλη με τους ομολόγους του, ο Μασκ μετακινήθηκε στο Λος Άντζελες. Η κυρίαρχη άποψη την εποχή εκείνη ήταν να πάρει κανείς μια βαθιά ανάσα και να περιμένει την άφιξη της επόμενης περιζήτητης καινοτομίας, οποτεδήποτε αυτή εμφανιζόταν. Ο Μασκ αγνόησε τη συγκεκριμένη λογική, επενδύοντας 100 εκατομμύρια δολάρια στη SpaceX, 70 εκατομμύρια δολάρια στην Tesla και 10 εκατομμύρια δολάρια στη SolarCity. Η μόνη περίπτωση κατά την οποία ο Μασκ θα έβρισκε τρόπο να εξανεμίσει την περιουσία του γρη-

γορότερα θα ήταν εάν εφεύρισκε μια μηχανή που θα μετέτρεπε τα χαρτονομίσματα σε κομφετί. Ο ίδιος μετατράπηκε σε χρηματοδότη άκρως ριψοκίνδυνων επιχειρημάτων, και βάλθηκε να δημιουργήσει εξαιρετικά σύνθετα αλλά απτά αγαθά, σε δύο από τις πλέον ακριβές τοποθεσίες του κόσμου: το Λος Άντζελες και τη Σίλικον Βάλει. Όποτε είχαν τη δυνατότητα, οι εταιρείες του Μασκ κατασκεύαζαν πράγματα από το μηδέν, και επιχειρούσαν να προσεγγίσουν με νέο σκεπτικό στοιχεία τα οποία οι βιομηχανίες του Διαστήματος, του αυτοκινήτου και της ηλιακής ενέργειας είχαν αποδεχτεί ως δεδομένα.

Μέσω της SpaceX ο Μασκ αναμετράται με κολοσσούς της αμερικανικής στρατιωτικής βιομηχανίας, στις οποίες συγκαταλέγονται η Lockheed Martin και η Boeing. Ταυτόχρονα, ανταγωνίζεται ολόκληρα κράτη, κυρίως τη Ρωσία και την Κίνα. Η SpaceX απέκτησε φήμη στον χώρο ως προμηθευτής χαμηλού κόστους. Αυτό, όμως, ουσιαστικά δεν αρκεί από μόνο του προκειμένου να επικρατήσει. Η ενασχόληση με το Διάστημα απαιτεί τη διαχείριση ενός χαοτικού πολιτικού πλαισίου, μιας λογικής δούναι-και-λαβείν και μιας αντίληψης προστατευτισμού, που υποσκάπτουν τις βασικές αρχές του καπιταλισμού. Ο Στιβ Τζομπς βρέθηκε αντιμέτωπος με ανάλογες καταστάσεις όταν αναμετρήθηκε με τη μουσική βιομηχανία, προκειμένου να παρουσιάσει στην αγορά το iPod και το iTunes. Οι δύστροποι «λουδίτες» της μουσικής βιομηχανίας δεν έπιασαν μία μπροστά στους αντιπάλους του Μασκ, των οποίων δουλειά είναι να κατασκευάζουν όπλα και να οικοδομούν κράτη. Η SpaceX βρίσκεται στο στάδιο δοκιμών επαναχρησιμοποιούμενων πυραύλων, ικανών να μεταφέρουν φορτία στο Διάστημα και να επιστρέφουν στον πλανήτη μας προσγειωνόμενοι με ακρίβεια στις βάσεις τους*. Εφόσον η εταιρεία κατορθώσει να τελειοποιήσει τη συγκεκριμένη τεχνολογία, θα καταφέρει συντριπτικό πλήγμα σε όλους τους ανταγωνιστές της και κατά πάσα πιθανότητα θα ωθήσει ορισμένους από τους βασικούς παράγοντες της πυραυλικής βιομηχανίας στην έξοδο από τον χώρο. Παράλληλα, θα καταστήσει τις Ηνωμένες Πολιτείες παγκόσμιο ηγέτη στη μεταφορά φορτίων και ανθρώπων στο Διάστημα. Πρόκειται για ένα ενδεχόμενο το οποίο, όπως εκτιμά ο ίδιος ο Μασκ, του έχει εξασφαλίσει οκ ολίγους ορκισμένους εχθρούς. «Ο κατάλογος των ανθρώπων που δε θα στεναχωρούνταν αν έπαυα να υπάρχω μεγαλώνει διαρκώς», ανέφερε κάποια στιγμή ο Μασκ. «Οι δικοί μου φοβούνται πως οι Ρώσοι θα με δολοφονήσουν».

Μέσω της Tesla Motors ο Μασκ επιχείρησε να αλλάξει τον τρόπο κατασκευής και εμπορίας των αυτοκινήτων, δημιουργώντας παράλληλα ένα παγκόσμιο δίκτυο επαναφόρτισης αυτοκινήτων. Αντί για υβριδικά οχήματα τα οποία, όπως λέει ο Μασκ, συνιστούν ατελείς συμβιβασμούς, η Tesla επιχει-

* Κάτι το οποίο στέφθηκε με επιτυχία για πρώτη φορά την άνοιξη του 2018. (Σ.τ.Ε.)

ρεί να κατασκευάσει εκείνα τα πλήρως ηλεκτρικά οχήματα που λαχταρούν οι άνθρωποι και τα οποία δοκιμάζουν τα όρια της υφιστάμενης τεχνολογίας. Η Tesla δεν πουλάει τα αυτοκίνητα αυτά δι' αντιπροσώπων· τα διαθέτει μέσω του διαδικτύου, καθώς και σε γκαλερί που θυμίζουν την αισθητική της Apple και βρίσκονται σε πολυτελή εμπορικά κέντρα. Επίσης, η Tesla δεν προσδοκά ότι θα εξασφαλίσει σημαντικά έσοδα από το σέρβις των οχημάτων της, καθώς τα ηλεκτρικά αυτοκίνητα δεν απαιτούν αλλαγές λαδιών και άλλες διαδικασίες συντήρησης, που βαραινούν τα συμβατικά οχήματα. Το μοντέλο των απευθείας πωλήσεων που υιοθέτησε η Tesla συνιστά βαρύτατη προσβολή για τους εμπόρους αυτοκινήτων, που είναι συνηθισμένοι να διαπραγματεύονται τις τιμές με τους πελάτες τους και να βγάζουν κέρδη από το εξωφρενικό κόστος συντήρησης των οχημάτων. Ήδη οι σταθμοί επαναφόρτισης της Tesla βρίσκονται εγκατεστημένοι κατά μήκος πολλών από τους κεντρικούς αυτοκινητοδρόμους των Ηνωμένων Πολιτειών, της Ευρώπης και της Ασίας, έχοντας τη δυνατότητα να προσθέσουν ακόμη περισσότερα χιλιόμετρα αυτονομίας σε ένα όχημα μέσα σε διάστημα περίπου είκοσι λεπτών. Αυτοί οι σταθμοί ταχείας επαναφόρτισης τροφοδοτούνται από ηλιακή ενέργεια, και οι κάτοχοι των Tesla δεν καταβάλλουν το παραμικρό αντίτιμο για τη φόρτιση. Την ώρα που μεγάλο τμήμα των υποδομών της Αμερικής καταρρέει, ο Μασκ κατασκευάζει ένα φουτουριστικό ολοκληρωμένο σύστημα μεταφορών, το οποίο θα μπορούσε να προσφέρει στις Ηνωμένες Πολιτείες τεράστιο προβάδισμα έναντι του υπόλοιπου κόσμου. Το όραμα του Μασκ, καθώς και οι πράξεις του τα τελευταία χρόνια, μοιάζουν σαν ένας συνδυασμός από τα καλύτερα στοιχεία του Χένρι Φορντ και του Τζον Ν. Ροκφέλερ.

Μέσω της SolarCity ο Μασκ έχει επενδύσει στον μεγαλύτερο εγκαταστάτη και χρηματοδότη ηλιακών κυψελών για καταναλωτές και επιχειρήσεις. Ο Μασκ συνέβαλε στη διαμόρφωση της ιδέας της SolarCity. Ο ίδιος εκτελεί χρέη προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου, ενώ τα ξαδέρφια του Λίντον και Πίτερ Ριβ τρέχουν την εταιρεία. Η SolarCity έχει κατορθώσει να υπερκεράσει δεκάδες εταιρείες παροχής ενέργειας, καθιστάμενη η ίδια σημαντικός παράγοντας στον χώρο. Σε μια εποχή κατά την οποία οι επιχειρήσεις που ασχολούνται με τις οικολογικές τεχνολογίες οδηγούνται στη χρεοκοπία με ανησυχητική συχνότητα, ο Μασκ κατόρθωσε να δημιουργήσει δύο από τις πλέον πετυχημένες εταιρείες οικολογικής τεχνολογίας σε ολόκληρο τον κόσμο. Η αυτοκρατορία του Μασκ, με τα εργοστάσια, τους δεκάδες χιλιάδες εργαζομένους και τη βιομηχανική ισχύ της, έχει προκαλέσει αναστάτωση στους εδραιωμένους παράγοντες και έχει μετατρέψει τον Μασκ σε έναν από τους πλουσιότερους ανθρώπους στον κόσμο, με προσωπική περιουσία η οποία ανέρχεται στα 10 περίπου δισεκατομμύρια δολάρια.

Η επίσκεψη στη Χώρα του Μασκ άρχισε να ξεκαθαρίζει ορισμένα πράγματα σχετικά με το πώς μπόρεσε ο Μασκ να πετύχει όλα αυτά τα πράγματα.

Παρότι ο στόχος «να στείλουμε άνθρωπο στον Άρη» ενδεχομένως να ακούγεται σε κάποιους παρατραβηγμένους, εντούτοις προσέφερε στον Μασκ ένα μοναδικό σημείο αναφοράς για τις εταιρείες του. Είναι ο στόχος που λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος όλων των προσπαθειών του. Οι εργαζόμενοι και στις τρεις εταιρείες το γνωρίζουν αυτό άριστα. Υπ' αυτή την έννοια, ξέρουν ότι επιχειρούν να επιτύχουν το ακατόρθωτο σε καθημερινή βάση. Κάθε φορά που ο Μασκ θέτει μη ρεαλιστικούς στόχους, επιτίθεται φραστικά σε εργαζομένους και τους πιέζει να εργαστούν εξαντλητικά, θεωρείται δεδομένο πως αυτό –ως έναν βαθμό– υπηρετεί τον στόχο που σχετίζεται με τον Άρη. Ορισμένοι εργαζόμενοι τον λατρεύουν γι' αυτό. Κάποιοι άλλοι τον απεχθάνονται, αλλά παράδοξως παραμένουν πιστοί, από σεβασμό απέναντι στο κίνητρο και το όραμά του. Αυτό που κατόρθωσε να διαμορφώσει ο Μασκ και το οποίο στερούνται πολλοί επιχειρηματίες στη Σίλικον Βάλεϊ είναι μια ουσιώδης κοσμοθεωρία. Ο ίδιος είναι μια εμμονική ιδιοφυΐα που επιχειρεί να πετύχει τον πλέον μεγαλεπήβολο στόχο που έθεσε ποτέ άνθρωπος. Δεν είναι τόσο ένας διευθύνων σύμβουλος που αποσκοπεί στον πλουτισμό όσο ένας στρατηγός που συντονίζει τα στρατεύματά του με στόχο τη νίκη. Εκεί που ο Μαρκ Ζούκερμπεργκ θέλει να σας βοηθήσει να μοιραστείτε φωτογραφίες των παιδικών σας χρόνων ή των παιδιών σας, ο Μασκ θέλει... –πώς να το πούμε...– να σώσει την ανθρωπότητα από τον αφανισμό στον οποίο είναι ικανή να οδηγηθεί είτε από δικιά της λάθη και παραλείψεις είτε από κάποιο τυχαίο γεγονός.

Η τρόπος ζωής που ακολουθεί ο Μασκ προκειμένου να διαχειρίζεται όλα αυτά τα εγχειρήματα είναι εξωφρενικός. Μια συνηθισμένη εβδομάδα ξεκινά στην έπαυλή του, στο Μπελ Ερ. Τη Δευτέρα, περνά όλη την ημέρα εργαζόμενος στη SpaceX. Την Τρίτη, ξεκινά από τη SpaceX, έπειτα επιβιβάζεται στο ιδιωτικό του αεροσκάφος και πετά μέχρι τη Σίλικον Βάλεϊ. Εκεί, περνά δύο ημέρες ασχολούμενος με την Tesla, η οποία έχει τα γραφεία της στο Πάλο Άλτο και το εργοστάσιό της στο Φρίμοντ. Ο Μασκ δε διαθέτει σπίτι στη Βόρεια Καλιφόρνια και έτσι καταλήγει να μένει είτε στο πολυτελές ξενοδοχείο Rosewood είτε σε σπίτια φίλων. Προκειμένου να κανονίσει τη διαμονή του σε φίλους, η βοηθός του Μασκ στέλνει ένα e-mail ρωτώντας: «Υπάρχει δωμάτιο για ένα άτομο;» Εφόσον κάποιος φίλος απαντήσει «Ναι», ο Μασκ εμφανίζεται στο κατώφλι του αργά τη νύχτα. Συνήθως μένει σε κάποιον ξενώνα, έχουν όμως υπάρξει και περιπτώσεις που την έβγαλε στον καναπέ, όπου χαλαρώνει παίζοντας βιντεοπαιχνίδια. Την Πέμπτη επιστρέφει στο Λος Άντζελες και τη SpaceX. Έχοντας από κοινού με την πρώην σύζυγό του Τζαστίν την κηδεμονία των πέντε μικρών γιων του –δίδυμοι και τρίδυμοι–, τους κρατά τέσσερις ημέρες την εβδομάδα. Κάθε χρόνο ο Μασκ υπολογίζει τις ώρες που περνά εβδομαδιαίως στον αέρα, προκειμένου να έχει μια καλύτερη εικόνα του πόσο ξεφεύγει η κατάσταση. Σε ερώτηση πώς τα βγάζει πέ-

ρα με ένα τέτοιο πρόγραμμα, ο Μασκ απάντησε: «Πέρασα δύσκολη παιδική ηλικία, οπότε ίσως αυτό να βοήθησε».

Στη διάρκεια μιας επίσκεψής μου στη Χώρα του Μασκ, χρειάστηκε να στριμώξει τη συνέντευξή μας σε ένα κενό που είχε προτού αναχωρήσει για εκδρομή στην ύπαιθρο, στο Εθνικό Πάρκο της λίμνης Κρέιτερ, στο Όρεγκον. Ήταν Παρασκευή και πλησίαζε οκτώ το βράδυ, κάτι που σήμαινε ότι σε λίγο ο Μασκ έπρεπε να φορτώσει τους γιους και τις νταντάδες τους στο ιδιωτικό του αεροσκάφος και εν συνεχεία να συναντήσει τους οδηγούς που θα τον μετέφεραν στο σημείο της κατασκήνωσης όπου περίμεναν οι φίλοι του· εκεί, οι φίλοι θα βοηθούσαν την οικογένεια Μασκ να ξεφορτώσει και να φέρει σε πέρας τη νυχτερινή άφιξή της. Στη διάρκεια του Σαββατοκύριακου προβλέπονταν πεζοπορίες. Με το πέρας του Σαββατοκύριακου η χαλάρωση θα λάμβανε τέλος. Ο Μασκ θα έστελνε τα αγόρια αεροπορικώς στο Λος Άντζελες το απόγευμα της Κυριακής. Αργότερα το ίδιο βράδυ θα αναχωρούσε μόνος του με προορισμό τη Νέα Υόρκη. Θα κοιμόταν. Από νωρίς το πρωί της Δευτέρας θα είχε εμφανίσεις σε τηλεοπτικούς σταθμούς. Συναντήσεις. E-mails. Ύπνος. Επιστροφή με το αεροπλάνο στο Λος Άντζελες το πρωί της Τρίτης. Δουλειά στη SpaceX. Μετάβαση αεροπορικώς στο Σαν Χουέ το απόγευμα της Τρίτης προκειμένου να επισκεφτεί το εργοστάσιο της Tesla Motors. Ξανά στο αεροπλάνο για να μεταβεί στην Ουάσινγκτον, το ίδιο βράδυ, προκειμένου να συναντηθεί με τον πρόεδρο Ομπάμα. Επιστροφή στο Λος Άντζελες το βράδυ της Τετάρτης. Δύο ημέρες εργασίας στη SpaceX. Ύστερα τον περίμενε ένα συνέδριο μέσα στο Σαββατοκύριακο, το οποίο οργάνωνε ο Έρικ Σμιντ, πρόεδρος της Google, στο Γέλουουστρουν. Το διάστημα εκείνο ο Μασκ είχε μόλις χωρίσει με τη δεύτερη σύζυγό του, την ηθοποιό Ταλούλα Ράιλι, και προσπαθούσε να υπολογίσει αν υπήρχαν περιθώρια για προσωπική ζωή μέσα σε όλη αυτή την κατάσταση. «Νομίζω πως ο χρόνος που αφιερώνεται στις επιχειρήσεις και τα παιδιά είναι μια χαρά», είπε ο Μασκ. «Θα ήθελα όμως να αφιερώσω περισσότερο χρόνο στο φλερτ. Πρέπει να βρω μια φιλενάδα. Αυτός είναι ο λόγος που πρέπει να εξασφαλίσω λίγο περισσότερο χρόνο. Υπολογίζω γύρω στις πέντε με δέκα ώρες... Πόσο χρόνο χρειάζεται μια γυναίκα μέσα στην εβδομάδα; Δέκα ώρες; Αυτό δεν είναι το ελάχιστο; Δεν ξέρω».

Ο Μασκ σπάνια βρίσκει χρόνο για να εκτονώνεται. Όποτε όμως το καταφέρει, οι εκδηλώσεις είναι εξίσου θεαματικές με την υπόλοιπη ζωή του. Για να εορτάσει τα τριακοστά του γενέθλια, ο Μασκ νοίκιασε ένα κάστρο στην Αγγλία, για περίπου είκοσι προσκεκλημένους. Από τις 2 έως τις 6 το πρωί επιδόθηκαν σε μια παραλλαγή του κρυφτού, που ονομάζεται σαρδέλες, σύμφωνα με την οποία ένας πηγαίνει να κρυφτεί και όλοι οι υπόλοιποι τον ψάχνουν. Ένα άλλο πάριτι πραγματοποιήθηκε κάποτε στο Παρίσι. Ο Μασκ, ο αδερφός του και τα ξαδέρφια του έμειναν ξάγρυπνοι ως τα μεσάνυχτα, οπότε

αποφάσισαν να κυκλοφορήσουν στην πόλη με ποδήλατα μέχρι τις 6 το πρωί. Κοιμήθηκαν όλη μέρα, και το επόμενο βράδυ επιβιβάστηκαν στο Οριάν Εξπρές. Ξενύχτησαν και πάλι. Στο πολυτελές τρένο επέβαιναν τα μέλη μιας αβάν-γκαρντ ομάδας καλλιτεχνών, οι Lucent Dossier Experience, που επιδίδονταν σε χειρομαντείες και ακροβατικά κόλπα. Όταν το τρένο έφτασε στη Βενετία, την επόμενη ημέρα, η οικογένεια Μασκ δείπνησε και στη συνέχεια μεταφέρθηκε στη βεράντα του ξενοδοχείου, με θέα προς το Μεγάλο Κανάλι, όπου και παρέμεινε μέχρι τις 9 το πρωί. Εκτός των άλλων, ο Μασκ λατρεύει τα πάρτι μεταμφιεσμένων. Μάλιστα, σε ένα από αυτά εμφανίστηκε ντυμένος ιππότης, οπότε επιδόθηκε σε μονομαχία οπλισμένος με μια ομπρέλα, αντιμετωπίζοντας έναν νάνο που ήταν ντυμένος με τη στολή του Νταρθ Βέιντερ.

Στο πλαίσιο ενός πρόσφατου εορτασμού των γενεθλίων του, ο Μασκ προσκάλεσε πενήντα άτομα σε ένα κάστρο –ή, τουλάχιστον, ό,τι πλησιέστερο διαθέτουν οι Ηνωμένες Πολιτείες σε κάστρο– στην Τάριταουν, στην Πολιτεία της Νέας Υόρκης. Στο συγκεκριμένο πάρτι ο θεματικός άξονας ήταν το ιαπωνικό steampunk, που θα μπορούσε να περιγραφεί και ως ονειρώξη ενός φίλου της επιστημονικής φαντασίας: ένας συνδυασμός κορσέδων, δερμάτινων αξεσουάρ και λατρείας για τις μηχανές. Ο Μασκ ντύθηκε σαμουράι.

Οι εορτασμοί περιλάμβαναν και μια παράσταση της βικτοριανής οπερέτας των Γιλμπερτ και Σάλιβαν *Μικάντο*, που διαδραματίζεται στην Ιαπωνία, και την οποία παρακολούθησαν σε ένα μικρό θέατρο στο κέντρο της πόλης. «Δεν είμαι σίγουρη αν οι Αμερικανοί έπιασαν το νόημα», σχολίασε η Ράιλι, την οποία ο Μασκ παντρεύτηκε ξανά, όταν απέτυχε το σχέδιό του να αναζητήσει σύντροφο διαθέτοντας ένα δεκάωρο την εβδομάδα. Πάντως, τόσο οι Αμερικανοί όσο και όλοι οι υπόλοιποι απόλαυσαν τη συνέχεια. Επιστρέφοντας στο κάστρο, ο Μασκ έδωσε τα μάτια του και βρέθηκε κολλημένος στον τοίχο κρατώντας από ένα μπαλόνι σε κάθε χέρι κι ένα τρίτο ανάμεσα στα πόδια του. Ο τύπος με τα μαχαίρια έπιασε δουλειά. «Τον είχα δει και παλιότερα, όμως η αλήθεια είναι πως ανησυχούσα μήπως του τύχαινε μια κακή ημέρα στη δουλειά», είπε ο Μασκ. «Και πάλι όμως, σκεφτόμουν πως το πολύ πολύ να πετύχαινε το ένα καρούδι· όχι όμως και τα δύο». Κατάπληκτοι και ανήσυχοι, οι θεατές παρακολουθούσαν το θέαμα. «Ήταν μια αλλόκοτη κατάσταση», σχολίασε ο Μπιλ Λι, επενδυτής στον τομέα της τεχνολογίας και καλός φίλος του Μασκ. «Όμως ο Ίλον πιστεύει στην επιστήμη των πραγμάτων». Ένας από τους κορυφαίους παγκοσμίως παλαιστές σούμο εμφανίστηκε στο πάρτι μαζί με μερικούς συμπατριώτες του. Στο κάστρο είχε στηθεί ολόκληρη παλαιστρα, κι ο Μασκ τέθηκε αντιμέτωπος με τον πρωταθλητή. «Ζύγιζε περίπου εκατόν εξήντα κιλά, και δε μιλάμε για πλαδαρά κιλά», είπε ο Μασκ. «Η αδρεναλίνη με κατέκλυσε και κατάφερα να τον σηκώσω στον αέρα. Με άφησε να πάρω τον πρώτο γύρο, και ύστερα με νίκησε. Νομίζω πως ακόμη η πλάτη μου δεν έχει συνέλθει τελείως».

Η Ράιλι μετέτρεψε τη διοργάνωση τέτοιων πάρτι για λογαριασμό του Μασκ σε μορφή τέχνης. Πρωτογνώρισε τον Μασκ το 2008, εποχή κατά την οποία οι εταιρείες του κατέρρεαν. Τον είδε να χάνει ολόκληρη την περιουσία του και να λαιμορραγεί από τους δημοσιογράφους. Ξέρει πως τα σημάδια από εκείνα τα χρόνια παραμένουν, σε συνδυασμό και με άλλες τραυματικές εμπειρίες που είχε στη ζωή του: την απώλεια ενός γιου σε βρεφική ηλικία, όπως και τη βανανυσότητα που υπέστη στην παιδική του ηλικία στη Νότια Αφρική. Όλα τούτα έχουν ως αποτέλεσμα να προκύψει μια βασανισμένη ψυχή. Η Ράιλι έχει καταβάλει μεγάλες προσπάθειες προκειμένου να διασφαλίσει πως αυτές οι αποδράσεις του Μασκ από τη δουλειά και το παρελθόν του επιδρούν πάνω του αναζωογονητικά, αν όχι θεραπευτικά. «Προσπαθώ να σκέφτομαι διασκεδαστικά πράγματα, που δεν έχει ξανακάνει, ώστε να χαλαρώνει», ανέφερε η Ράιλι. «Πλέον, προσπαθούμε να κερδίσουμε κάτι από εκείνα τα άθλια παιδικά του χρόνια».

Όσο ειλικρινείς κι αν ήταν οι προσπάθειες της Ράιλι, δεν αποδείχτηκαν ολότελα αποτελεσματικές. Λίγο καιρό έπειτα από εκείνο το πάρτι με τον Ιάπωνα παλαιστή, συνάντησα τον Μασκ και πάλι στη δουλειά, στα κεντρικά της Tesla, στο Πάλο Άλτο. Ήταν Σάββατο, και ο χώρος στάθμευσης κατακλυζόταν από αυτοκίνητα. Στα γραφεία της Tesla εκατοντάδες νεαροί άντρες εργάζονταν – ορισμένοι σχεδίαζαν τμήματα αυτοκινήτων σε υπολογιστές, ενώ άλλοι πραγματοποιούσαν πειράματα με τη βοήθεια ηλεκτρονικού εξοπλισμού στα γραφεία τους. Το βροντερό γέλιο του Μασκ ξεσπούσε κάθε τόσο και αντηχούσε σε ολόκληρο τον χώρο. Όταν ο Μασκ εμφανίστηκε στην αίθουσα συσκέψεων όπου τον περίμενα, σχολίασα πόσο εντυπωσιακό ήταν που είχαν έρθει τόσοι άνθρωποι για δουλειά σαββατιάτικα. Ο Μασκ, όμως, που έβλεπε τα πράγματα μέσα από διαφορετικό πρίσμα, παραπονέθηκε πως τον τελευταίο καιρό ολοένα και λιγότεροι άνθρωποι εργάζονταν τα Σαββατοκύριακα. «Έχουμε καταντήσει τελείως γαμημένοι μαλθακοί», απάντησε ο Μασκ. «Ό,τι ετοιμαζόμουν να στείλω σε όλους ένα e-mail. Είμαστε γαμημένοι μαλθακοί». (Μια μικρή προειδοποίηση: Θα συναντήσετε πολλές φορές τη λέξη «γαμημένος» σε αυτό το βιβλίο. Ο Μασκ τη λατρεύει, όπως και οι περισσότεροι άνθρωποι στον στενό του κύκλο.)

Αυτού του είδους η οπτική μάλλον συμπίπτει με την εικόνα που έχουμε για άλλους οραματιστές. Δεν είναι δύσκολο να φανταστούμε τον Χάουαρντ Χιουζ ή τον Στιβ Τζομπς να επιπλήττουν τους εργαζομένους τους με αντίστοιχο τρόπο. Το να κατασκευάζεις πράγματα –ιδίως μεγάλα πράγματα– είναι μια δύσκολη δουλειά. Στις δύο δεκαετίες που έχει περάσει ο Μασκ φτιάχνοντας εταιρείες, άφησε πίσω του ανθρώπους που είτε τον λατρεύουν είτε τον απεχθάνονται. Στην πορεία της έρευνάς μου, οι άνθρωποι αυτοί ένας-ένας μου περιέγραψαν πώς βλέπουν τον Μασκ, καθώς και τις σκληρές λεπτομέρειες

του τρόπου με τον οποίο λειτουργεί τόσο ο ίδιος όσο και οι επιχειρήσεις του.

Τα δείπνα μου με τον Μασκ, καθώς και οι τακτικές επισκέψεις μου στη Χώρα του Μασκ, φανέρωσαν μια ποικιλία ενδεχόμενων αληθειών που σχετίζονται με τον άνθρωπο αυτό. Βάλθηκε να δημιουργήσει κάτι που έχει την προοπτική να αποδειχτεί κατά πολύ σπουδαιότερο από οτιδήποτε παρουσίασαν ως τώρα ο Χιουζ ή ο Τζομπς. Ο Μασκ πήρε βιομηχανίες όπως αυτή του Διαστήματος και του αυτοκινήτου, δηλαδή τομείς όπου η Αμερική φαινόταν να έχει σηκώσει τα χέρια ψηλά, και τις εμφάνισε μέσα από ένα καινούργιο πρίσμα σαν κάτι νέο και εκπληκτικό. Στο επίκεντρο αυτής της μεταμόρφωσης βρίσκονται οι δεξιότητες του Μασκ ως δημιουργού λογισμικών καθώς και η έφεσή του να τις εφαρμόζει στις μηχανές. Κατόρθωσε να συνδυάσει άτομα και κώδικες με τρόπους που ελάχιστοι άνθρωποι θεωρούσαν εφικτό, με αποτελέσματα άκρως θεαματικά. Είναι γεγονός ότι ο Μασκ ακόμη δεν έχει καταγράψει κάποια καταναλωτικώς εμπορική επιτυχία του μεγέθους ενός iPhone ή να φτάσει στα σίτια ενός δισεκατομμυρίου και πλέον ανθρώπων, όπως έγινε με το Facebook. Επί του παρόντος, εξακολουθεί να κατασκευάζει παιχνίδια για πλουσίους, και ενδεχομένως η νεοπαγής αυτοκρατορία του να απέχει μόλις έναν κατεστραμμένο πύραυλο ή μία μαζική ανάκληση αυτοκινήτων πριν από την κατάρρευση. Από την άλλη, οι εταιρείες του Μασκ έχουν να επιδείξουν ήδη πολύ περισσότερα επιτεύγματα απ' όσα θεωρούσαν εφικτά οι πιο σκληροί επικριτές του, και η προοπτική όσων έπονται δεν μπορεί παρά να κάνει ακόμη και τους πιο επιφυλακτικούς να αισθάνονται αισιοδοξία, σε στιγμές αδυναμίας. «Για μένα, ο Ίλον αντιπροσωπεύει το πιο λαμπρό παράδειγμα του πώς θα μπορούσε η Σίλικον Βάλεϊ να επαναπροσδιορίσει την ταυτότητά της και να αποκτήσει μεγαλύτερη συνάφεια με τα “θέλω” του κόσμου, αντί να επιδιώκει το γρήγορο κέρδος μέσω της εισαγωγής στο χρηματιστήριο και να επικεντρώνεται στη διαρκή εμπορική διάθεση ελαφρώς βελτιωμένων εκδόσεων του ίδιου προϊόντος», ανέφερε ο Έντουαρντ Γιουνγκ, φημισμένος προγραμματιστής και εφευρέτης. «Όλα αυτά είναι σημαντικά, όμως δεν είναι αρκετά. Οφείλουμε να εξετάσουμε διαφορετικά λειτουργικά μοντέλα, με ακόμη πιο μακροπρόθεσμη οπτική, πλαίσια εντός των οποίων η τεχνολογία καθίσταται περισσότερο ουσιαστική». Η ουσία στην οποία αναφέρεται ο Γιουνγκ –το αρμονικό συνταίριασμα λογισμικού, ηλεκτρονικών, προηγμένων υλικών και υπολογιστικής ισχύος– φαίνεται πως αποτελεί το χάρισμα του Μασκ. Μέχρι ν' ανοιγοκλείσει κανείς τα μάτια του, ο Μασκ έχει καταφέρει να χρησιμοποιήσει τις ικανότητές του προκειμένου ν' ανοίξει δρόμους που οδηγούν στην εποχή των εκπληκτικών μηχανών του μέλλοντος, εποχή όπου τα όνειρα της επιστημονικής φαντασίας μετατρέπονται σε πραγματικότητα.

Υπό την έννοια αυτή, ο Μασκ φέρνει περισσότερο στον Τόμας Έντισον

παρά στον Χάουαρντ Χιουζ. Είναι ταυτόχρονα εφευρέτης, διάσημος επιχειρηματίας και βιομήχανος, ικανός να συλλαμβάνει μεγαλεπήβολες ιδέες και να τις μετατρέπει σε αντίστοιχα προϊόντα. Απασχολεί χιλιάδες ανθρώπους προκειμένου να σφουρηλατούν μέταλλα μέσα σε αμερικανικά εργοστάσια, σε μια εποχή που κάτι τέτοιο θεωρούνταν αδύνατο. Γεννημένος στη Νότια Αφρική, ο Μασκ αντιπροσωπεύει τον πλέον καινοτόμο βιομήχανο της Αμερικής, τον πλέον τολμηρό οραματιστή, τον άνθρωπο που συγκεντρώνει τις σοβαρότερες πιθανότητες να οδηγήσει τη Σίλικον Βάλει σε μια πιο φιλόδοξη πορεία. Δεν αποκλείεται, χάρι στον Μασκ, σε δέκα χρόνια οι Αμερικανοί να βρεθούν με τον πιο σύγχρονο αυτοκινητόδρομο σε ολόκληρο τον κόσμο: ένα οδικό δίκτυο το οποίο θα εξυπηρετείται από χιλιάδες σταθμούς φόρτισης, τροφοδοτούμενους από την ηλιακή ενέργεια, στους άξονες του οποίου θα κινούνται ηλεκτρικά αυτοκίνητα. Στο μεταξύ, δεν αποκλείεται η SpaceX να στέλνει σε καθημερινή βάση πυραύλους στο Διάστημα, μεταφέροντας ανθρώπους και υλικά αντικείμενα σε δεκάδες χώρους διαβίωσης, στο πλαίσιο των προετοιμασιών για μακρύτερα ταξίδια με προορισμό τον Άρη. Τέτοια πρόοδος είναι δύσκολο να γίνει αντιληπτή, αλλά ταυτόχρονα φαντάζει αναπόφευκτη, εφόσον ο Μασκ κατορθώσει να εξασφαλίσει αρκετό χρόνο ώστε να την υλοποιήσει. Η πρώην σύζυγός του Τζαστίν το θέτει πολύ σωστά: «Κάνει αυτό που θέλει, και το κάνει ανυποχώρητα. Αυτός είναι ο κόσμος του Ίλον, κι εμείς οι υπόλοιποι ζούμε μέσα σε αυτόν».

Ο Μασκ είναι το κάτι άλλο. Δεν υπάρχει άλλος σαν κι αυτόν. Αφού κάποιος διαβάσει και τις τελευταίες σελίδες, θα καταλάβει ότι δεν υπάρχει λόγος σύγκρισης με τον Στιβ Τζομπς. [...] Αυτή η βιογραφία θα μείνει στην Ιστορία ως μια ξεκάθαρη ερμηνεία ενός ανθρώπου για τον οποίο μέχρι στιγμής έχουμε πληροφορίες κυρίως από το Ίντερνετ.

New York Times

Μια εκπληκτική σκιαγράφηση της πορείας τού –αναμφισβήτητα– σημαντικότερου επιχειρηματία παγκοσμίως. Ο Βανς παρουσιάζει με τρόπο αξιέπραστο τη μοναδική προσωπικότητα, την άσβεστη αποφασιστικότητα και την ικανότητα του Μασκ να μεγαλουργεί μέσα από τις δυσκολίες.

Washington Post

Μια βιογραφία που προκαλεί στον αναγνώστη έμπνευση και ενθουσιασμό για το μέλλον που έρχεται.

Ο βετεράνος δημοσιογράφος σε επιστημονικά και τεχνολογικά θέματα Άσλι Βανς ξεδιπλώνει σε όλο το εύρος της τη ζωή και το έργο μιας ιδιοφυΐας, από τα ταραχώδη παιδικά του χρόνια στη Νότια Αφρική και τη φυγή του στις Ηνωμένες Πολιτείες μέχρι τις τρομερές τεχνολογικές καινοτομίες και τις επιχειρηματικές του επιδιώξεις. Στο βιβλίο αυτό αποκαλύπτεται το όραμα του Ίλον Μασκ, ενός ιδιαίτερου ανθρώπου ο οποίος έχει επαναπροσδιορίσει την παγκόσμια βιομηχανία και έχει προκαλέσει νέα επίπεδα εφευρέσεων –από τη SpaceX και την Tesla μέχρι τη SolarCity–, ξεπερνώντας τις όποιες δυσκολίες και δημιουργώντας πολλούς εχθρούς στην πορεία του.

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
www.psychogios.gr

ISBN: 978-618-01-2701-0

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 2149 1